

Ратни фото-репортер

Риста Марјановић

Милојко Гордић
Снежана Неговановић

Photoreporter de guerre

Rista Marjanović

Milojko Gordić
Snežana Negovanović

Wartime photographer

Rista Marjanović

Milojko Gordić
Snežana Negovanović

Београд, 2018. | Belgrade, 2018. | Belgrade, 2018.

Ратни фото-репортер
**Риста
Марјановић**

Милојко Гордић
Снежана Неговановић

Photoreporter de guerre
**Rista
Marjanović**

Milojko Gordić
Snežana Negovanović

Wartime photographer
**Rista
Marjanović**

Milojko Gordić
Snežana Negovanović

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда, Калемегдан Горњи град 14, Београд, www.beogradskonasledje.rs
office@beogradskonasledje.rs

За издавача: Оливера Вучковић, в. д. директора

Аутори изложбе и каталога: Милојко Гордић, Снежана Неговановић

Изложба и каталог су реализовани у сарадњи са породицом Ристе Марјановића

Лектура и коректура: Радица Смиљковић, Autocorrect

Превод на енглески: Јована Ћирић, Autocorrect

Превод на француски: Др Катарина Мелић

Дизајн и припрема за штампу: Дизајн студио SHONSKI

Штампа каталога: BIROGRAF COMP DOO, Београд

Израда изложбе и каталога финансирали су средствима Секретаријата за културу Скупштине града Београда
Београд, 2018.

Éditeur: Institut pour la protection des monuments culturels de la ville de Belgrade, Kalemegdan Gornji grad 14, Belgrade, www.beogradskonasledje.rs
office@beogradskonasledje.rs

Pour l'éditeur: Olivera Vučković, directeur par interim

Auteurs de l'exposition et du catalogue: Milojko Gordić, Snežana Negovanović

L'exposition et le catalogue sont réalisés en coopération avec la famille de Rista Marjanović

Relecture-correction: Radica Smiljković, Autocorrect

Traduction en anglais: Jovana Ćirić, Autocorrect

Traduction en français: Dr Katarina Melić

Design et préparation pour la publication: Design studio SHONSKI

Le catalogue est imprimé par: BIROGRAF COMP DOO, Belgrade

L'exposition et la publication du catalogue sont financées par le Secrétariat pour la culture de la mairie de Belgrade
Belgrade, 2018.

Publisher: Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, Kalemegdan Gornji grad 14, Belgrade, www.beogradskonasledje.rs
office@beogradskonasledje.rs

For the publisher: Olivera Vučković, Acting Director

Exhibition and catalogue authors: Milojko Gordić, Snežana Negovanović

The exhibition and catalogue were realized in cooperation with Rista Marjanović's family

Proofreading and correction: Radica Smiljković, Autocorrect

English translation: Jovana Ćirić, Autocorrect

French translation: Dr Katarina Melić

Design and pre-press: Design studio SHONSKI

Catalogue print: BIROGRAF COMP DOO, Belgrade

The exhibition and catalogue were financed by the Secretariat for Culture of the Belgrade City Assembly
Belgrade, 2018.

Р.Могилевец

Тема изложбе „Ратни фото-репортер Риста Марјановић”, а тиме и мотива на фотографијама, јесте „Велики рат”, односно, време и догађаји из Првог светског рата од 1914. до 1918. године, чија се стогодишњица обележава и овом изложбом. Овај рат је започет у Србији, и због Србије, а његови почетни сукоби одвијали су се управо на подручјима Мачве и Потерице, за које је родбински па и судбински био везан и аутор фотографија, експоната изложбе, фото-репортер Риста Марјановић.

Многи снимци са ратном тематиком већ су коришћени на разним домаћим и страним изложбама. Приказивање су ратне фотографије Ристе Марјановића, настале, између осталог, како би се светска јавност упознала са овим делом Европе, који, тек што се ослободио турског ропства (1912), а већ почиње борбу против новог непријатеља (1914). Драматика снимљених догађаја, услед драматике њиховог дешавања, од самог почетка била је у фокусу мисије, да се дешавања представе светској јавности: шта се одиграва на подручју једне мале словенске земље, на подручју где непријатељ не бира жртве – цивиле, жене и децу, не бира средства одмазде – стрељање или вешање. Недела су била видљивија по доласку Арчибалда Рајса, страних дописника и извештача, као и енглеских и шкотских жена добровољаца за помоћ и неговање. Почетна силина удара на Србију, изазвала је и почетну и победничку силину одbrane, а затим

Le thème de l'exposition «Le photo-reporter de guerre Rista Marjanović», et donc le motif des photos, est «La Grande Guerre», c'est-à-dire le temps et les événements de la Première Guerre mondiale de 1914 à 1918 dont nous marquons le centenaire avec cette exposition. Cette guerre a commencé en Serbie et à cause de la Serbie, et les premiers conflits ont eu lieu dans les régions de Mačva et Pocerina, auxquelles le photoreporter Rista Marjanović, auteur de ces photos, était lié et par des liens familiaux et par le destin.

La plupart des photos, ayant pour thème la guerre, ont déjà été utilisées lors de diverses expositions nationales et internationales. On a alors représenté des photos de guerre de Rista Marjanović afin de faire connaître cette partie de l'Europe qui venait à peine de se libérer de l'occupation turque (1912) et qui commençait une autre bataille contre un nouvel ennemi (1914). La dramatisation des événements enregistrés en leur plein déroulement, a été, dès le début, l'intention ou la mission de l'auteur : montrer au public mondial les événements se déroulant sur le territoire d'un petit pays slave, où l'ennemi ne choisit ni les victimes - civils, femmes et enfants, ni les moyens de représailles - fusillade ou pendaison. Les méfaits de la guerre ont été plus visibles après l'arrivée d'Archibald Reiss, des correspondants et des journalistes étrangers, ainsi que des femmes volontaires anglaises et écossaises, venues pour apporter de l'aide et des soins. La force initiale des frappes contre la Serbie a également provoqué une force réciproque et victorieuse de la défense, et puis la Serbie

The exhibition “Wartime Photographer Rista Marjanović” brings into focus the theme and the motifs from the “Great War”, that is, the era of World War I and the events that occurred from 1914 to 1918, with the exhibition marking their 100th anniversary. This war commenced in, and because of Serbia, with initial conflicts occurring in the areas of Mačva and Pocerina – a region holding strong family ties and being somewhat of a destined path for the author of these photographs, war photographer Rista Marjanović.

Most of these war-theme recordings have already been displayed in numerous exhibitions in the country and abroad. The war photographs by Rista Marjanović have been displayed, ordered and created with the purpose of shedding light on this part of Europe, which had just gained freedom from Turkish occupation (1912), only to find itself in another battle against the new enemy (1914). From the very beginning, the dramatics of the recorded photographs, depicting the real drama of the occurring events, has been the focus of the mission to inform the public worldwide about the ongoing situation in a small Slavic country, where enemies were not selective in choosing their victims: civilians, women and children; or the means of their nemesis: shooting or hanging. The misfortunes became more evident upon the arrival of Archibald Reiss, the foreign correspondents and reporters, as well as English and Scottish women volunteers, providing assistance and care to the local people. The initial, forceful attack against Serbia has provoked a similar, vital and victorious defensive force, unfortunately followed by a decline, with Serbia

је Србија морала да плати високу цену рата, прво окупацијом земље, потом „албанском голготом”. Нажалост, свет је имао свој ритам рата, своје ратне планове и циљеве, чак и онда када се десеткована српска војска укључила у победоносни крај рата од 1916. до 1918. године. Српска војска је извојевала прву победу на Церу 1914, а пробојем Солунског фронта 1918. године назире се крај ратних страхота српског народа.

Након првог додира са садржином целине, а не парцијално или путем поједињих сачуваних фотографских снимака, насталих у збирку једне богате професионалне каријере, чита се бурна српска и светска историја, слом и успон српске војске. Изложба има својумисију, њоме подсећамо на херојско време и одајемо пошту, не само појединцима, вођама и предводницима народа, него и читавим генерацијама које су нестале.

Садржина ратних снимака сачувала је за српски народ и саму суштину ратних збивања: јединство цивила и војске у отпору; заједништво, не само у очекиваној сferi исхране, нега рањеника и збрињавања нејачи, него директно у самом окршају. Фотографије носе живот, ништа није намештено, режирано и припремљено за снимање. Нема костима, већ жива спрена жена у народним ношњама Мачве, Подриња и Посавине које гурају топове (уз Цер, или на неком другом боишту) са војницима у униформама, цивили превозе рањенике, а трећепозивци чувају заробљене.

a dû payer le prix élevé de la guerre, d'abord par l'occupation du pays, puis par «le Golgotha albanais». Malheureusement, le monde avait son propre rythme de guerre, ses plans de guerre et ses objectifs, même lorsque l'armée serbe décimée a pris part, à nouveau, de 1916 à 1918, à la fin victorieuse de la guerre. L'armée serbe a remporté sa première victoire sur la montagne de Cer en 1914 et la percée du front de Salonique en 1918 marque la fin de la guerre pour le peuple serbe.

C'est l'histoire turbulente de la Serbie et du monde, l'éclatement de l'armée serbe que l'on découvre au premier contact avec le contenu de l'ensemble, et non pas partiellement ou à travers certaines photographies prises et préservées dans la collection d'une riche carrière professionnelle. L'exposition a pour mission de rappeler les temps héroïques de la Grande guerre et de rendre hommage non seulement aux individus, à leurs dirigeants, mais aussi à des générations entières qui ont disparu.

Le contenu des photos de guerre a permis de préserver pour le peuple serbe l'essence même des événements de guerre : l'unité des civils et de l'armée dans la résistance ; la fraternité et la communion, non seulement dans l'approvisionnement, les soins infirmiers et la prise en charge des plus faibles, mais directement dans les luttes mêmes. Les photos montrent la vie, rien n'est monté à l'avance et préparé pour être enregistrer. Il n'y a pas de costumes, juste une chaîne vivante de femmes dans leurs costumes folkloriques des régions de Mačva, Podrinje et Posavina, qui poussent des canons (le long de la montagne Cer ou sur un autre champ de bataille) avec des soldats en uniforme, des civils qui transportent des blessés, tandis que les derniers appellés gardent les prisonniers.

paying a high price of war – first going through the torment of occupation and later the Golgotha of retreat through Albania. Unfortunately, the world had its own war rhythm to follow, its own war plans and goals, even in the times when the severely weakened Serbian army joined the victorious finalization of war, from 1916 to 1918. The Serbian Army reached the first victory, in the mountain of Cer in 1914, while the breakthrough of the Salonica Front (1918) finally marked the approaching end of war atrocities for Serbia.

Upon the first, powerful contact with the entire content of the collection, rather than only its parts or individual preserved photographs created within a rich professional career, we experience the story of a turbulent history of Serbia and the world, the rise and fall of the Serbian Army. The exhibition has a noble mission – to remind about the heroic times and honor not only the individuals, rulers and leaders of the people, but the entire generations that have disappeared.

The war photographs have also preserved a strong message for the Serbian people, telling the essence of wartime events: about the unity of civilians and the army in their resistance; the spirit of togetherness, not only in the expected spheres of sharing food and caring for the wounded, the children and the elderly, but rather in direct combat with the enemy. There is nothing planned, arranged and set-up in these photographs. There are no romanticized costumes, just a vivid union of women dressed in folk costumes of Mačva, Podrinje and Posavina, pushing cannons (up the slopes of Cer mountain, or any other places) with the soldiers in uniforms, civilians transporting the wounded and veteran soldiers guarding the prisoners.

Аутентичност снимања била је загарантована самим статусом аутора, као званичног фото-репортера Врховне команде српске војске, под директним надзором пуковника Драгутина Димитријевића Аписа. Бар у првим данима рата, налазио се у жижи догађаја, не у позадини, не у спољној сарадњи или интендатуре. Осим бројних фотографија које документују историјске догађаје и личности, међу њима постоје и оне, које су се „отеле“ и од аутора, и од времена, и од простора и постале универзални ванвременски и естетски симболи, архетипови заустављених тренутака који се доживљавају као самостална уметничка дела. И по поруци, и по естетској композицији, ове фотографије снимљене су у црно-белој техници која само потенцира драматику ратних страдања. И оно што је посебно, нема ниједног дела ратне целине – борба, рањеници, сахрана, предах, исхрана, а да нису документовани фотографском камером. Гледалац тих снимака, и данас, не присуствује теоријском или аналитичком приказу рата, већ сагледава голу истину оног Великог рата који је променио судбину и положај свих народа који насељавају Балканско полуострво. Забележени тренуци рата, у ствари најважнијих догађаја у Србији XX века, постали су и остали српске иконе страдања. Увек ће се показивати „Радо Србин иде у војнике“, односно, мобилизација као увод у рат, „Трубач“, „Везиров мост“, сви покрети војске и народа ка Церу и око Цера, дело су Ристе Марјановића, носиоца титуле „екселенција фотографије“, коју је добио од

L'authenticité des photos est garantie par le statut même de l'auteur, photoreporter du Commandement suprême de l'armée serbe, sous la supervision directe du colonel Dragutin Dimitrijević Apis. Celui-ci était au centre des événements, non pas en arrière-front, non pas dans la coopération externe ou dans l'intendance, du moins dans les premiers jours de la guerre. En plus des nombreuses photos illustrant des événements historiques et des personnalités, il y a parmi elles, celles qui ont «échappé» même à leur auteur, au temps et à l'espace pour devenir des symboles universels atemporels et esthétiques, des archétypes des moments qui sont perçus comme des œuvres d'art indépendantes. Tant par le message que par la composition esthétique, ces photos ont été prises en noir et blanc ce qui ne fait que souligner l'effet dramatique des souffrances de guerre. Et ce qui est spécial, c'est qu'il n'y aucune partie de l'ensemble de la guerre – les combats, les blessés, les funérailles, le repos, les repas – qui n'ait été documentée par des appareils photo. Le spectateur de ces photos, aujourd'hui encore, n'assiste pas à une représentation théorique ou analytique de la guerre, mais contemple la vérité dénudée de la Grande Guerre qui a changé le sort et la position de tous les peuples sur la péninsule des Balkans. Les moments de guerre enregistrés, en fait les événements les plus importants de la Serbie du XX siècle, sont devenus et sont restés des icônes de la souffrance serbe. On montrera toujours «que le Serbe va volontiers à l'armée», à savoir, la mobilisation en prélude à la guerre, «le Trompettiste», «Le Pont du vizir» ; toutes les photos des mouvements de l'armée et du peuple sur et autour de la montagne de Cer sont l'œuvre de Risto Marjanović, titulaire du titre «Son Excellence de la photographie» qu'il a

The authenticity of photographs was guaranteed by the mere reputation of the author, being the official photo-reporter of the Serbian Army's Supreme Command, under direct supervision of Colonel Dragutin Dimitrijević Apis. During the first days of war at least, he was never in the background, in outside support or supply units, but always at the heart of war events. Along with the numerous photos documenting historical events and figures, there are also those that have “outgrown” their author, the time and space, becoming universal, timeless and aesthetic symbols, the archetypes of moments seized in time, perceived as independent works of art. Reflecting their message and aesthetic composition, the photographs were shot in black-and-white technique, further accentuating the dramatics of war sufferings. And particularly, there is not a single aspect of war – the combat, the wounded, the funerals, the rest, the meals – that has not been documented by camera. These images, even nowadays after all the time that passed, do not present the observers with a theoretical or analytical depiction of war, but the naked truth about the Great War which changed the fate and position of all nations in the Balkan Peninsula. The captured moments of war, in fact the most important events in Serbia in the 20th century, have become and remained the Serbian icons of suffering. These photographs will always remain actual and broadly displayed – photographs depicting “The Serbs gladly enlisted in the Army (Rado Srbin ide u vojnine)”, i.e. the mobilization as a prelude to war, the “Trumpet player (Trubač)”, “Vizier's Bridge (Vezirov most)”, the movements of Serbian Army and people towards and around the Cer mountain – all works by Rista Marjanović, bearing the title “Photography Excellence” presented

Удружења самосталних уметника фотографа 1965. године.

По налогу Врховне команде, из Скадра 1916. године одлази у Париз, објављује своје фотографије и исте године учествује на Свесавезничкој изложби ратне фотографије у павиљону Марсан (Marsan) париског Лувра (Louvre). Била је то прва изложба у низу који је касније следио, и која је по оценама стране штампе и речима самог аутора развејала слутње о потпуном уништењу српске војске после једномесечног одсуства вести. Његову изложбу ратних фотографија, са ратишта српске војске, отворио је 1916. године председник Француске Ремон Поенкаре (Raymond Poincaré). Следеће године, такође, учествује на савезничким изложбама фотографија са ратном тематиком, почев од Victoria museum и Graffton gallery у Лондону, градова у унутрашњости Енглеске, до Сједињених Америчких Држава, где Французи преносе комплетну изложбу. По оценама извештача, ове фотографије одржавају борбени дух и подижу пољуљани морал савезничких војника. И ту је историјска и документарна вредност снимака са бојишта и у Балканском рату са Турцима, и Првом светском рату са Аустроугарском.

Аутор снимака, које пратимо путем изложених фотографија, био је Риста Марјановић, рођен у Шапцу 1. марта 1885. године. У Београду је уписао Српску цртачку и сликарску школу Ристе и Бете Вукановић, а практични фотографски занат упоредо изучио код чувеног дворског фотографа Милана Јовановића, брата познатог

reçu de l'Association des photographes indépendants en 1965.

Selon l'ordre du Commandement suprême serbe, il part pour Paris en 1916 de Skadar, publie ses photos et participe la même année à l'exposition de photos de guerre de tous les alliés au pavillon Marsan du Louvre, à Paris. Il s'agit de la première de toute une série d'expositions qui vont suivre, et qui a, selon les commentaires de la presse étrangère et de l'auteur même, révélé les doutes sur la destruction totale de l'armée serbe après un mois de silence. L'exposition de photos de guerre de Risto Marjanović, prises sur les champs de bataille de l'armée serbe, a été inaugurée en 1916 par le président français, Raymond Poincaré. L'année suivante, il participe également à des expositions alliées de photos de guerre, à commencer par le Victoria Museum et la Graffton Gallery à Londres, dans les villes d'Angleterre jusqu'aux États-Unis, où les Français transfèrent l'exposition entière. Selon les journalistes, ces photos reflètent l'esprit de combat et soulèvent le moral brisé des soldats alliés. Et c'est là, la valeur historique et documentaire des images des champs de bataille, de la guerre des Balkans contre les Turcs, et de la Première Guerre mondiale contre l'Autriche-Hongrie.

L'auteur des photos que nous suivons à travers cette exposition, est Rista Marjanović, né à Šabac le 1er mars 1885. Il s'inscrit à l'école de dessin et de peinture serbe de Rista et Beta Vukanović à Belgrade; il apprend, même temps, le métier de photographe chez le célèbre photographe de la Cour, Milan Jovanović, frère du célèbre

by the Association of Independent Artist Photographers in 1965.

Following the orders of the Serbian Supreme Command, Rista left Shkodra and moved to Paris in 1916, published his photographs, and took part in the Allied Powers' war photography exhibition at the Marsan Pavilion in Louvre, Paris. It was the first in a series of exhibitions that followed, which, according to the foreign press and the author himself, "chased away the idea of a total destruction of the Serbian army after a month-long absence of news". The exhibition of his war photographs, depicting images from the Serbian army battlefield, was opened in 1916 by the French President Raymond Poincaré. The following year, he took part in a number of Allied Powers' exhibitions of war-themed photographs, starting with the Victoria Museum and the Graffton gallery in London, the cities in England's interior, reaching even the United States, where the French transferred the complete exhibition. The local reporters agreed in an impression that "the photos maintain the battle spirit and strengthen the shattered morale of allied soldiers." It is this impression that stands as the main historical and documentary value of the battlefield photographs, both from the Balkan War fought with the Turks, and the World War I with Austro-Hungary.

The author of these captured moments, leaving a strong impression through the displayed photographs, was Rista Marjanović, born in Šabac on 1 March 1885. Upon coming to Belgrade, he enrolled in the Serbian Drawing and Painting School Rista and Beta Vukanović, while in parallel mastering the practical craft of photography with the renowned

сликар Пава Јовановића. После Беча и Берлина, коначно се настанио у Паризу. Запослио се у предузећу Roll et compagnie као фотограф, у време када се фото-репортажа нагло развијала и усавршавала путем све масовније примене илустрација у новинским текстовима. Године 1908. постаје члан редакције, а нешто касније и уредник за илустрације листа „New York Herald”, издања за Европу, чије се седиште налазило у Паризу. У исто време похађа и завршава Школу виших социјалних наука, секцију за журнализам. Као члан редакцијског штаба листа „New York Herald”, већ од самог почетка имао је могућност да снима и снимао је важније догађаје у тадашњој Европи: прве узете авијације кроз покушаје Сантос-Димона и браће Рајт, сахране и крунисања енглеских краљева, посете Петра Првог Карађорђевића и других балканских владара Паризу 1910. године, уочи потписивања српско-бугарско-грчког савеза за борбу против Турске. Пред Први балкански рат 1912. године, на позив Драгутина Димитријевића Аписа, шефа Обавештајног одељења Врховне команде српске војске, Риста Марјановић се враћа у земљу са задатком да снима предстојеће ратне догађаје, најпре у Првом балканском рату, а затим и у Првом светском рату као званични ратни фото-репортер Врховне команде српске војске. Напушта Париз и редакцију листа „New York Herald”, 1919. године долази у Београд и запошљава се у Централном пресбијору, одељењу за штампу Министарства иностраних послова, да би у својству кодиректора ступио у телеграфску агенцију „Авалу”, прву новинску агенцију на тлу Краљевине Југославије, у којој је остао пуних десет година.

peintre Paja Jovanović. Après Vienne et Berlin, il s'installe finalement à Paris. Il est engagé par la société Roll et compagnie comme photographe au moment où le photoreportage se développe rapidement et s'affine grâce à l'utilisation de plus en plus importante des illustrations dans les articles de journaux. En 1908, il devient membre, et plus tard, éditeur des illustrations pour le journal «New York Herald» édité en Europe, et dont le siège est alors situé à Paris. En même temps, il fréquente l'École des sciences sociales, section pour le journalisme, dont il obtient le diplôme. En tant que membre de la rédaction du journal «New York Herald», il a la possibilité, dès le début, de prendre en photo et d'enregistrer les événements importants de l'Europe d'alors: les premiers essais de vols d'avions de Santos-Dimona et des frères Wright, les funérailles et les couronnements des rois d'Angleterre, les visites du roi Pierre I Karadordjević et des autres rois balkaniques à Paris en 1910, à la veille de la signature de l'alliance greco-serbo-bulgare dans la lutte contre la Turquie. À la veille de la guerre balkanique en 1912, à l'invitation de Dragutin Dimitrijević Apis, chef du service de renseignement du Commandement suprême de l'armée serbe, Rista Marjanović retourne au pays avec pour mission d'enregistrer les futurs événements, d'abord dans la première guerre balkanique, puis dans la Première Guerre mondiale en tant que photoreporter officiel du Commandement suprême de l'armée serbe. Il quitte Paris et la rédaction du journal «New York Herald», et vient à Belgrade en 1919 pour devenir employé au Bureau central de presse et au Département de presse auprès du Ministère des Affaires étrangères ; il devient co-directeur de l'agence télégraphique «Avala», la première agence de presse sur le territoire du Royaume de Yougoslavie, où il reste dix ans.

Royal Court photographer Milan Jovanović, the brother of famous painter Paja Jovanović. After some time spent in Vienna and Berlin, he finally settled in Paris and started a job in the Roll et Compagnie company as a photographer, at the time when photo reporting was undergoing rapid development, experiencing constant improvements with ever growing use of illustrations in newspaper articles. In 1908 he became a member, and later on the illustrations editor in the »New York Herald« magazine, European edition, whose headquarters were situated in Paris. He simultaneously attended and completed the School of Higher Social Sciences, journalism department. As a member of editorial board of the »New York Herald«, from the very beginning he had the opportunity to take recordings – and he recorded the most distinguished events occurring in Europe at the time: the first upswing of aviation with flight attempts by Santos-Dimon and the Wright brothers, the funeral and crowning ceremonies for the British monarchs, the visits to Paris by Petar I Karadordjević and other Balkan rulers in 1910, on the eve of signing the Serbian-Bulgarian-Greek Alliance, united in the struggle against Turkey. Shortly before the Balkan War in 1912, upon invitation by Dragutin Dimitrijević - Apis, the Head of Information department of the Serbian Army's Supreme Command, Rista Marjanović returns to the country, tasked with recording the anticipated wartime events, initially in the First Balkan War and later the World War I, as the official war photo-reporter of the Serbian Army Supreme Command. In 1919 he leaves Paris and the »New York Herald« editorial office and comes to Belgrade, becoming an employee of the Central Press Bureau and the press department of the Ministry of Foreign Affairs, later undertaking the position of a co-director of telegraph agency "Avala", the first news agency in the Kingdom of Yugoslavia, remaining in this position for even ten years.

Међупериод светских ратова са свим важнијим догађајима и личностима остало је такође забележен његовом камером. Снимио је откривање споменика на местима познатих битака из Првог светског рата, на Мачковом камену, Црном врху, Церу и Текеришу, откривање Споменика незнаном јунаку у Београду и Шапцу, Захвалности Француској, „Победник“ и споменика Арчибалду Рајсу у Београду, завршавајући на тај начин циклус тематике из претходног рата. Преживео је оба светска рата и умро у Београду 7. априла 1969. године.

Фотографије Ристе Марјановића из Првог светског рата, не могу се издвојити из целокупног документарног фонда снимака, једне, временски настале целине од 1910. све до 1960. године. Аутор Ристе Марјановића је створио, породица поштовала и очувала, а Завод за заштиту споменика културе града Београда је међу важнијим активностима на почетку свог деловања, Збирку фото-негатива Ристе Марјановића стављену под заштиту државе Решењем Завода за заштиту и научно проучавање спомениак културе НРС број 636 из 1958. године, каталогски обрадио, тематски разврстао и хронолошки распоредио уз свеукупну помоћ ауторских напомена, посебно при идентификацији садржаја, времену и месту снимања. Завод је успео да огромну збирку фотографских негатива различитих формата, различитих материјала и различитих тематских целина – јавности учини доступном путем штампаног каталога под називом „Збирка foto-негатива Ристе Марјановића“, Гордић М. (1973).

La période de l'entre-deux-guerres avec toutes les personnalités et les événements et les plus importants est également restée enregistrée grâce à son appareil photo. Il a pris en photo le dévoilement des monuments sur les sites des célèbres batailles de la Première Guerre mondiale, Mačkov kamen, Crni vrh, Cer et Tekeriš, le Monument du Soldat inconnu à Belgrade et à Šabac, le monument de Reconnaissance à la France, le monument «Pobednik» et le monument à Archibald Reiss à Belgrade, mettant fin au cycle des sujets portant sur la Grande guerre. Il a survécu aux deux guerres mondiales et décède à Belgrade le 7 avril 1969.

On ne peut détacher les photos de Rista Marjanović de la Première Guerre mondiale de l'ensemble du fonds de photos documentaires qui ont été prises de 1910 à 1960. L'Institut pour la protection des monuments culturels de la ville de Belgrade, outre la famille de l'auteur, a pris soin de cet héritage. Rista Marjanović en est l'auteur, sa famille a sauvegardé et respecté cet héritage, tandis que l'Institut pour la protection des monuments culturels de la ville de Belgrade, dès sa création, a placé parmi ses principales activités, la mise en catalogue, la classification thématique et chronologique des photos, en prenant compte des notes de l'auteur sur l'identification du contenu, le temps et le lieu d'enregistrement. Cette collection de négatifs a d'ailleurs été mise sous la protection de l'État sur la décision de l'Institut pour la protection et la recherche scientifique des monuments culturels de la République populaire de Serbie (no 636 de 1958). L'Institut a réussi à mettre à la disposition du public la vaste collection de négatifs photographiques de différents formats, de différentes matières et de diverses unités thématiques, grâce à la publication d'un catalogue intitulé «Collection des négatifs photographiques de Rista Marjanović», M. Gordić (1973).

The period between the two world wars, along with all of its important events and figures, also remained captured on his camera. He seized the images of revealing monuments in the sites of famous World War I battles: Mačkov kamen, Crni vrh, Cer and Tekeriš, the monuments to the unknown heroes in Belgrade and Šabac, the Monument of Gratitude to France, the "Victor" and Archibald Reiss monuments in Belgrade, thus completing the thematic cycle initiated during the previous war. He survived both world wars and died in Belgrade on 7 April 1969.

The photographs by Rista Marjanović from the World War I cannot be separated from the overall documentary fund of images depicting the events from a broad time period, ranging from 1910 to 1960. The efforts in maintaining such a rich legacy were shared by the author and his family, as well as the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade. The author, Rista Marjanović, created the photographs, his family respected and preserved his works, while the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade undertook the task of their cataloging, as one of its significant activities in the early days of its work. The collection of photo negatives by Rista Marjanović, placed under state protection upon the Decision of the Institute for Preservation and Scientific Study of Cultural Monuments of Serbia No. 636 of 1958, was catalogued, thematically and chronologically classified with the generous help of the author, particularly in identifying the content, time period and location of the images. The Institute managed to compile an immense collection of photographic negatives, varying in forms, materials and themes, and make it available to the public within a printed catalogue titled The collection of photo negatives by Rista Marjanović, Gordić M. (1973).

Као документарни споменички фонд који броји 8.542 негатива, Збирка фото-негатива Ристе Марјановића већином је ауторско дело фотопротпортера Ристе Марјановића, а свакако, њен највреднији историјски део су снимци ратних догађаја. Са развојем технологије фото-материјала и његовом применом, аутор је сваки важнији снимак преснимавао на нове, квалитетније и манипулативније материјале, тако да је одређени број наведених негатива настало и као резултат дуплирања оригиналних снимака са намером да сачува њихову првобитну свежину и аутентичност. Збирку Ристе Марјановића сачињавају оригинални фотографски негативи са одговарајућом предметном фототеком, филмске траке са снимцима прелаза српске војске из Београда у Земун преко Саве новембра 1918. године, колордијапозитиве са снимцима догађаја 27. марта 1941. године у Београду, фотографије оригинална и личних докумената аутора. Није случајно, више је судбински, да је у њеном саставу и 43 фото-негатива са снимцима других аутора, и то 14 снимака из Српско-турског рата 1876/77. године, које је нашао у рушевинама зграде Генералштаба 1941. године, као и 18 снимака који су преузети из фотодокументације коју је прикупила Међународна комисија за утврђивање ратних злочина непријатеља у Србији 1914. године. Поред ових сачуваних ратних снимака других аутора, ако се има у виду да је Риста Марјановић снимao фотографије из Првог балканског рата 1912. године, као и снимке из окупiranог Београда 1941–1945. године, у тој заокруженој симболици ослободилачких ратова које је Србија водила, у којима је страдала и побеђивала, прошао је целокупни животни и професионални пут Ристе Марјановића.

Le fonds commémoratif documentaire comprend 8.542 négatifs. La collection de négatifs photographiques est en plus grande partie l'œuvre originale du photoreporter Rista Marjanović, et le côté historique le plus précieux est certainement celui qui se rapporte aux photos des événements en temps de guerre. Avec le développement des technologies des matériaux photos et leurs applications, l'auteur a enregistré chaque importante photo sur un nouveau matériel, de meilleure qualité et plus facile à manipuler, de sorte qu'un certain nombre de ces négatifs est le résultat d'une duplication des photos originales, tout cela afin de préserver leur fraîcheur originale et leur authenticité. La collection de Rista Marjanović est composée de négatifs photographiques originaux avec les photothèques, des bandes des films avec des prises de vues de l'armée serbe passant de Belgrade à Zemun par le fleuve Sava en novembre 1918, de diapos en couleur des événements du 27 mars 1941 à Belgrade, des photos des originaux et des documents personnels de l'auteur. Ce n'est pas par hasard, mais plutôt par un tour du destin, que l'on retrouve dans la collection 43 négatifs photographiques d'autres auteurs, dont 14 photos de la guerre serbo-turque de 1876-1877 qu'il a trouvées dans les décombres du bâtiment de l'État-major en 1941, et 18 photos faisant partie de la documentation photographique recueillie par la Commission internationale pour l'établissement des crimes de guerre en Serbie en 1914. En plus des photos de guerre conservées d'autres auteurs, et si l'on tient compte du fait que Rista Marjanović a pris des photos de la première guerre balkanique de 1912, ainsi que des images de l'occupation de Belgrade en 1941-1945, c'est tout le parcours de la vie et de la carrière de Rista Marjanović qui tient dans la représentation symbolique des guerres de libération que la Serbie a menées et menées en souffrant.

As a monument-documentary fund, comprising 8,542 negatives, the Collection of photo negatives by Rista Marjanović mostly includes his own authorial works, with the most valuable historic shots certainly being the ones depicting wartime events. With the development and application of new technologies used in photography, the author copied all important images to new, high-quality materials which enabled easier use – hence, a certain number of negatives emerged as a result of copying the original images, with the intention to preserve their original vigor and authenticity. The collection by Rista Marjanović comprises the original photographic negatives along with the accompanying photo library, film tapes with recordings of the Serbian Army crossing from Belgrade to Zemun via the Sava river in November 1918, color slides depicting the events of 27 March 1941 in Belgrade, photographs of the author's original personal documents. It is no coincidence, but rather a work of fate, that the collection also incorporates 43 photo-negatives with images captured by others, 14 of them depicting the events from the Serbian-Turkish war of 1876/77, found by the author among the ruins of the General Staff building in 1941, as well as the 18 recordings taken from the photo-documentation collected by the International Commission for Determining the Enemies' War Crimes in Serbia in 1914. Together with the preserved war images by other authors, the photographs recorded by Rista Marjanović during the First Balkan War in 1912, as well as the images of occupied Belgrade in 1941-45, unite in an over-arching symbolic of liberation wars led by Serbia, the country's sufferings and victories – a symbolic which marked the entire life and career of Rista Marjanović.

Збирку фотонегатива Ристе Марјановића, њен централни део, по коме је позната и у свету и код нас, чине снимци ратних догађања у Србији 1914. и 1915. године, тј. почетак Првог светског рата, догађаји на Церу, Гучеву, Колубари, покрети војске и народа, одступање преко Албаније. Ратне снимке настале у приоду 1914–1918. године, данас не доживљавамо само као далеке мотиве једног заустављеног тренутка у судбоносном времену, већ и као едукативну поруку будућим генерацијама. Док стојимо пред овим фотографијама, свесни смо осећаја да то није накнадна дозвољена естетика рата, трансформација његових догађања путем романа, приповедака, филмова, него црно-бела драматика заустављене реалности. И у томе је њихова универзалност.

Милојко Гордић,
Снежана Неговановић

La partie centrale de la collection des négatifs photographiques de Rista Marjanović, qui est célèbre dans le monde et dans notre pays, comprend les photos des événements de guerre en Serbie en 1914 et en 1915, à savoir le début de la Première Guerre mondiale, les événements des batailles de Cer, Gučeva, Kolubara, les mouvements de l'armée et du peuple, la retraite à travers l'Albanie. En regardant aujourd'hui les photos de guerre prises pendant la période de 1914–1918, nous ne voyons pas que des motifs éloignés d'un moment arrêté dans un temps fatidique, mais aussi un message éducatif pour les générations futures. En face de ces photos, nous sommes conscients du sentiment qu'il ne s'agit pas d'une ultérieure esthétique admissible de la guerre, la transposition de ces événements dans des romans, des nouvelles, des films, mais bien d'une dramatisation en noir et blanc de la réalité arrêtée. Et c'est là leur universalité.

Milojko Gordić,
Snežana Negovanović

The essence of the Collection of photo negatives by Rista Marjanović, its central part which makes it distinctive in the global and local scene, comprises the images of wartime events in Serbia in 1914 in 1915, marking the beginning of the World War I – the events in Cer, Gučeva, Kolubara, the army and people's movements, the retreat through Albania. Nowadays, the war images from the 1914-1918 period are not only perceived as distant motives of a moment captured within a crucial era in the world's history, but also as an educational message for the future generations. Standing before these photographs, we are aware that they are not symbolizing a mere war aesthetics, a portrayal of war events in novels, stories, films, but a realistic, black-and-white dramatics of a frozen reality. And it is this characteristic that makes them universal.

Milojko Gordić,
Snežana Negovanović

Мобилизација

Mobilisation

Mobilization

Млади Тиосав,
сељак обvezник – портрет
из дана мобилизације.
Снимљено 1914.

Le jeune Tiosav, paysan-
conscrit – portrait pris lors
de la mobilisation.
Photo prise en 1914.

Young Tiosav, a peasant
conscript – portrait from the
days of mobilization
Recorded in 1914.

Војни обvezници из
околине Београда.
Снимљено 1914.

Les conscrits des alentours
de Belgrade.
Photo prise en 1914.

Military recruits from
Belgrade area.
Recorded in 1914.

Колона мобилисаних
сељака из Ваљева и околине
на путу за зборно место.
Снимљено 1914.

Colonne de paysans
mobilisés de Valjevo et des
alentours en route pour le
lieu de rassemblement.
Photo prise en 1914.

A convoy of mobilized
peasants from Valjevo and its
surroundings, on their way
to the assembly post.
Recorded in 1914.

Портрети сељака, обвезника мобилисаних у првој ратној години. Снимљено 1914.

Portrait de paysans-conscrits, mobilisés pendant la première année de la guerre. Photo prise en 1914

Portraits of peasants, conscripts mobilized during the first year of war. Recorded in 1914.

Портрет српског сељака, обвезника, у првим данима мобилизације. Снимљено 1914.

Portrait d'un paysan-conscript serbe, lors des premiers jours de la mobilisation. Photo prise en 1914.

A portrait of Serbian peasant, conscript, during the first days of mobilization. Recorded in 1914.

Први дани рата, мобилисани човек и запрега.
Снимљено 1914.

Les premiers jours de la guerre, un mobilisé et son chariot.
Photo prise en 1914.

The first days of war, a mobilized man and cart

„Радо Србин иде у војнике”,
последњи регрутси одлазе
у рат. Снимљено 1915.

„Le Serbe s'en va volontiers
en guerre“, départ en guerre
des derniers soldats recrutés.
Photo prise en 1915.

“The Serbs gladly enlisted in
the Army”, the last recruits
leaving for the war.
Recorded in 1915.

Марш према Дрини.
Снимљено 1914.

La marche sur la Drina.
Photo prise en 1914.

The March to Drina.
Recorded in 1914.

„Ђачка чета” –
Хиљаду триста каплара
на маршу према Дрини.
Снимљено 1914.

«Le bataillon des écoliers» –
1300 caporaux pendant la
marche sur la Drina.
Photo prise en 1914.

The “Students’ Troop” –
1,300 corporals in a march
towards Drina.
Recorded in 1914.

Церска битка

La bataille du Cer

The Battle of Cer

Српски војници на рука износе артиљеријску муницију на положаје. Снимљено августа 1914.

Soldats serbes portant en main les munitions aux positions de l'artillerie. Photo prise en août 1914.

Serbian soldiers carrying artillery ammunition to designated positions. Recorded in August 1914.

Сељанке из Мачве помажу српским војницима да извуку
тешко артиљеријско оруђе на церске положаје.
Снимљено августа 1914.

Paysannes de la Mačva aidant les soldats serbes à tirer les
lourdes armes de l'artillerie jusqu'aux positions sur la
montagne de Cer. Photo prise en août 1914.

Peasant women from Mačva helping Serbian soldiers pull out
the heavy artillery weapons to designated positions in the
mountain of Cer. Recorded in August 1914.

Пољска батерија српске војске заузима ватрени положај.
Снимљено 1914.

Batterie de champ de l'armée serbe prenant une position
sous le feu ennemi. Photo prise en 1914.

Field artillery of the Serbian army taking the fire position.
Recorded in 1914.

Трећепозивац у српској војсци чува аустријске војнике заробљене у борбама на Церу.
Снимљено август 1914.

Soldat de la troisième levée dans l'armée serbe gardant les soldats autrichiens capturés lors des combats sur le Cer. Photo prise en août 1914.

A Serbian third reserve division officer guarding the Austrian soldiers captured in the battles of Cer.
Recorded in August 1914.

Кратак предах једне српске пешадијске јединице у току непрекидних борби с Аустријанцима.
Снимљено 1914.

Courte pause d'une unité d'infanterie serbe pendant les interminables combats contre les Autrichiens.
Photo prise en 1914.

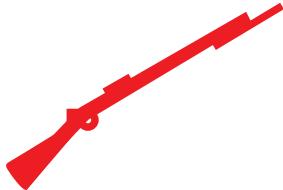
A brief rest of a Serbian infantry unit during the continuous fights with the Austrians. Recorded in 1914.

Битка на Дрини

La bataille de la Drina

The Battle of Drina

Острво Ада Курјачица на Дрини,
јуриш српске пешадије.
Снимљено септембра 1914.

L'île Ada Kurjačica sur la Drina,
assault de l'infanterie serbe.
Photo prise en septembre 1914.

Ada Kurjačica island on the Drina
river, Serbian infantry attack.
Recorded in September 1914.

Истурени српски положаји
код Аде Курјачице на
Дрини. Снимљено
септембра 1914.

Position serbe en avant près
de Ada Kurjačica sur la
Drina. Photo prise en
septembre 1914.

Serbian outposts near Ada
Kurjačica on the
Drina river. Recorded in
September 1914.

Гучево – рововски положаји српске војске.
Снимљено септембра 1914.

Gučevò – les tranchées de l'armée serbe.
Photo prise en septembre 1914.

Gučevò – trench positions of the Serbian army.
Recorded in September 1914.

Српска артиљерија заузима положаје на коти 708 (Килиште) на Гучеву; војници помажу сточној запрези у извлачењу топова. Снимљено септембра 1914.

L'artillerie serbe prend les positions sur la côte 708 (Kilište) à Gučevò; les soldats aident les chariots d'animaux à évacuer les canons. Photo prise en septembre 1914.

Serbian artillery takes up positions on elevation 708 (Kilište) at Gučevò; soldiers helping an oxen cart in pulling out cannons. Recorded in September 1914.

Дивизијско превијалиште српских рањеника на Гучеву.
Снимљено септембра 1914.

Infirmerie de la division pour les soldats blessés à Gučevò.
Photo prise en septembre 1914.

The division dressing station for Serbian wounded soldiers at Gučevò.
Recorded in September 1914.

Сељанка поји српског војника рањеног у борбама на Гучеву.
Снимљено септембра 1914.

Paysanne abreuvant un soldat serbe blessé lors des combats de Gučevu. Photo prise en septembre 1914.

Peasant woman giving water to a Serbian soldier wounded in the battles of Gučevu.
Recorded in September 1914.

Српски коњаник у извиђању непријатељских положаја код Еминових вода.
Снимљено септембра 1914.

Cavalier serbe en reconnaissance des positions ennemis près de Eminove Vode.
Photo prise en septembre 1914.

Serbian cavalry soldier scouting enemy lines near Eminove vode.
Recorded in September 1914.

Минско поље на положајима код Еминових вода у току борби са Аустријанцима. Снимљено септембра 1914.

Champ de mines, près de Eminove Vode lors des combats contre les Autrichiens. Photo prise en septembre 1914.

A minefield on the positions near Eminove vode during the battles with Austrians. Recorded in September 1914.

Логор српске артиљерије. Снимљено октобра 1914.

Campement de l'artillerie serbe. Photo prise en octobre 1914.

Serbian artillery camp. Recorded in October 1914.

Одмор једне артиљеријске единице током борби с Аустријанцима на Дрини. Снимљено октобра 1914.

Repos d'une division d'artillerie pendant la bataille de la Drina contre les Autrichiens. Photo prise en octobre 1914.

An artillery unit resting during the battles with Austrians on the Drina river. Recorded in October 1914.

Колубарска битка

La bataille de la Kolubara

The Battle of Kolubara

Повлачење српске артиљерије вальевским друмом према Колубари. Снимљено новембра 1914.

Retraite de l'artillerie serbe par la route de Valjevo vers la Kolubara. Photo prise en novembre 1914.

The retreat of Serbian artillery along Valjevo road towards Kolubara. Recorded in November 1914.

Логор једне артиљеријске јединице уочи Колубарске битке. Снимљено новембра 1914.

Campement d'une unité d'artillerie avant la bataille de la Kolubara. Photo prise en novembre 1914.

The camp of an artillery unit shortly before the Battle of Kolubara. Recorded in November 1914.

Бојиште са лешевима
после борбе код Љига.
Снимљено децембра 1914.

Front couvert de cadavres
après une bataille près de
Ljig. Photo prise en
décembre 1914.

Battlefield with corpses after
the battle of Ljig.
Recorded in December 1914.

Аустријски војници 32. дивизије заробљени у току
Колубарске битке. Снимљено децембра 1914.

Soldats autrichiens de la 32. division capturés lors de
la bataille de la Kolubara. Photo prise en décembre 1914.

Austrian soldiers of the 32nd division captured during
the Battle of Kolubara. Recorded in December 1914.

Најмлађи наредник у српској војсци,
носилац Медаље за храброст, присуствује
спровођењу заробљених аустријских
официра. Снимљено 1915.

Le plus jeune sergent de l'armée serbe, médaillé pour
son courage, regarde passer les officiers autrichiens
capturés. Photo prise en 1915.

The youngest sergeant in the Serbian army,
the holder of Medal of Courage, attends
the escorting of captured Austrian
officers. Recorded in 1915.

Одбрана Београда

La défense de Belgrade

The defense of Belgrade

Порушен мост на Сави у Београду. Снимљено 1915.

Pont détruit sur la Save à Belgrade. Photo prise en 1915.

The demolished bridge over Sava river in Belgrade. Recorded in 1915.

Положаји српске војске
према Дунаву .
Снимљено 1915.

Positions de l'armée serbe
face au Danube.
Photo prise en 1915.

The Serbian army positions
towards the Danube river.
Recorded in 1915.

Порушена Викторовићева апотека поред хотела „Москва“ током бомбардовања Београда. Снимљено октобра 1915.

La pharmacie de Viktorović à côté de l'hôtel „Moskva“, détruite lors du bombardement de Belgrade. Photo prise en octobre 1915.

The demolished Viktorović Pharmacy next to hotel “Moskva”, damaged during the bombing of Belgrade. Recorded in October 1915.

Рањени српски војници из Одбране Београда на превијалишту у једној београдској болници. Снимљено октобра 1915.

Soldats serbes blessés lors de la défense de Belgrade dans l'infirmerie d'un hôpital de Belgrade. Photo prise en octobre 1915

Serbian soldiers wounded during the Defense of Belgrade at a dressing station in a Belgrade hospital. Recorded in October 1915.

Повлачење

La retraite

Retreat

Бекство цивилног становништва из посавских села, колоне са стоком пролазе кроз Коцељеву.
Снимљено 12. октобра 1915.

Fuite de la population civile des villages de la Posavina, convois de personnes avec du bétail passant par Koceljeva.
Photo prise le 12 octobre 1915.

The escape of civilians from the villages near Sava river, convoys of people with cattle passing through Koceljeva.
Recorded on 12 October 1915.

Старици, жене и деца са воловским запрегама пролазе кроз Коцељеву према Ваљеву – повлачење за српском војском.
Снимљено 12. октобра 1915.

Vieillards, femmes et enfants dans des chariots de bœufs passant par Koceljevo en direction de Valjevo – retraite avec l'armée serbe.
Photo prise le 12 octobre 1915.

The elderly, women and children with oxen carts passing through Koceljeva towards Valjevo – the retreat following the Serbian army.
Recorded on 12 October 1915.

Јединица српске коњице у повлачењу кроз
Пожаревац. Снимљено октобра 1915.

Unité de la cavalerie serbe pendant la retraite passant
par Požarevac. Photo prise en octobre 1915.

A Serbian cavalry unit retreating through Požarevac.
Recorded in October 1915.

Немци, Аустријанци и Бугари
заробљени током Макензенове
офанзиве на Србију.
Снимљено октобра 1915.

Des Allemands, des Autrichiens
et des Bulgares capturés pendant
l'offensive de Mackensen contre la
Serbie. Photo prise en octobre 1915.

Germans, Austrians and Bulgarians captured during the Mackensen's offensive against Serbia.
Recorded in October 1915.

Сељанке из Великог
Поповића евакуишу
рањене српске војнике
воловским запрегама.
Снимљено октобра 1915.

Paysannes de Veliki Popović
évacuant les soldats serbes
blessés sur des chariots de
bœufs. Photo prise en
octobre 1915.

Peasant women from
Veliki Popović evacuating the
wounded Serbian soldiers
on oxen carts. Recorded in
October 1915.

Војна комора и цивилно становништво са запрегама приликом евакуације кроз село Велики Поповић.
Снимљено октобра 1915.

Les impedimenta de l'armée et la population civile avec des chariots lors de l'évacuation par le village Veliki Popović.
Photo prise en octobre 1915.

Military field kitchen and civilians with carts during evacuation through the village of Veliki Popović.
Recorded in October 1915.

Краљ Петар I Карађорђевић са пук. Крстом Смиљанићем, командантом Дринске дивизије I позива, обиласи положаје ове јединице; прелаз из аутомобила на коња, место Добра Вода. Снимљено октобра 1915

Le roi Petar I Karađorđević inspectant avec le colonel Krsta Smiljanic, commandant de la Division de la Drina (première levée), les positions de cette division; de la voiture à cheval, lieu Dobra voda. Photo prise en octobre 1915.

King Petar I Karađorđević with colonel Krsta Smiljanic, the commander of Drina Division I Line, visiting the unit's positions; the transition from car to a horse, location Dobra Voda. Recorded in October 1915.

Краљ Петар I Карађорђевић са групом официра обиласи положаје српске војске на Багрдану. Снимљено октобра 1915.

Le roi Petar I Karađorđević inspectant les positions de l'armée serbe sur le mont de Bagrdan. Photo prise en octobre 1915.

King Petar I Karađorđević with a group of officers visiting the Serbian army positions in Bagrdan. Recorded in October 1915.

Краљ Петар I Карађорђевић са штабом Треће српске армије обилази положаје ове јединице на Багрдану. Снимљено октобра 1915.

Le roi Petar I Karađorđević inspectant avec le quartier général de la IIIe Armée serbe les positions sur le Bagrdan. Photo prise en octobre 1915.

King Petar I Karađorđević with the Third Serbian army staff visiting the positions in Bagrdan. Recorded in October 1915.

Рањеници са Багрдана сами одлазе са борбених положаја у прихватне амбуланте. Снимљено октобра 1915.

Blessés du Bagrdan quittant tout seuls le front pour aller dans des ambulances. Photo prise en octobre 1915.

Wounded soldiers of Bagrdan leaving from combat positions in Bagrdan to admission ambulance centers. Recorded in October 1915.

Одвођење рањеника на превијалиште у току борби на Багрдану. Снимљено октобра 1915.

Les combats du Bagrdan, transport des blessés à l'infirmerie. Photo prise en octobre 1915.

The battles of Bagrdan, wounded soldiers being taken for bandaging. Recorded in October 1915.

Повлачење цивилног становништва за српском војском долином Мораве. Снимљено октобра 1915.

Retraite de la population civile avec l'armée serbe par la vallée de la Morava. Photo prise en octobre 1915.

The retreat of civilians following the Serbian army along the Morava valley. Recorded in October 1915.

Евакуација цивилног становништва и војске долином Мораве Снимљено октобра 1915.

Évacuation de la population civile et de l'armée par la vallée de la Morava. Photo prise en octobre 1915.

Становништво Поморавља са сточним запрегама на блатњавим путевима Снимљено октобра 1915.

La population du Pomoravlje avec des chariots sur les routes embourbées. Photo prise en octobre 1915.

The population of Morava region with oxen carts on muddy roads. Recorded in October 1915.

У очекивању воза на
станици у Ћуприји.
Снимљено октобра 1915.

En attendant un train à la
gare de Ćuprija. Photo prise
en octobre 1915.

Awaiting a train at a station
in Ćuprija.
Recorded in October 1915.

Жене и деца при повлачењу.
Снимљено 1915.

Femmes et enfants pendant la retraite.
Photo prise en octobre 1915.

Women and children during the retreat.
Recorded in 1914.

Почетак епидемије тифуса, „лечење”
оболеле сељанке. Снимљено 1915.

Début de l'épidémie de typhus; «traitement»
d'une paysanne malade.
Photo prise en octobre 1915.

The beginning of typhus epidemic; the “treatment”
of an infected peasant woman.
Recorded in 1915.

Понтонирска јединица
српске војске на Јастребцу
у повлачењу према Косову.
Снимљено 1915.

Unité serbe de pontage sur la
montagne Jastrebac lors de
la retraite vers le Kosovo.
Photo prise en 1915.

Pontoon battalion of the
Serbian army in Jastrebac
mountain, in a retreat
towards Kosovo.
Recorded in 1915.

Одступање српских армија преко Косова
у правцу Албаније. Снимљено новембра 1915.

Retraite des armées serbes à travers le Kosovo en
direction de l'Albanie. Photo prise en novembre 1915

The retreat of Serbian army through Kosovo towards
Albania. Recorded in November 1915.

Колоне српске војске у одступању преко
Косова према Албанији.
Снимљено новембра 1915.

Colonnes de l'armée serbe lors de la retraite à
travers le Kosovo en direction de l'Albanie.
Photo prise en novembre 1915.

Convoys of Serbian army in a retreat through
Kosovo field towards Albania.
Recorded in November 1915.

Одступање српске војске
преко снегом покривеног
Косова Поља, према Албанији.
Снимљено новембра 1915.

Retraite de l'armée serbe par
Kosovo Polje sous la neige, en
route vers l'Albanie. Photo prise
en novembre 1915.

The retreat of Serbian army
through snow-covered Kosovo
field, on their way to Albania.
Recorded in November 1915.

Артиљерија српске војске при
повлачењу преко Косова Поља.
Снимљено новембра 1915.

Artillerie de l'armée serbe lors de la
retraite par Kosovo Polje. Photo prise
en novembre 1915.

Serbian army artillery in a
retreat through Kosovo field.
Recorded in November 1915.

Трећа српска армија форсира реку Лаб на Косову у току
одступања према Албанији. Снимљено новембра 1915.

La troisième armée serbe passe la rivière Lab sur le Kosovo
lors de la retraite en Albanie. Photo prise en novembre 1915.

Third Serbian Army crossing the river Lab in Kosovo in a
retreat towards Albania. Recorded in November 1915.

Покрет српске артиљерије преко Качаника за Албанију. Снимљено новембра 1915.

Mouvement de l'artillerie serbe par Kačanik vers l'Albanie. Photo prise en novembre 1915.

Movement of Serbian artillery through Kačanik towards Albania.
Recorded in November 1915.

Логор српских артиљераца код Качаника приликом одступања. Снимљено новембра 1915.

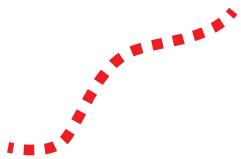
Campement des artilleurs serbes près de Kačanik lors de la retraite. Photo prise en novembre 1915.

Serbian artillery camp near Kačanik during the retreat.
Recorded in November 1915.

Повлачење преко Албаније

La retraite par l'Albanie

Retreat through Albania

Војска форсира реку Шкумбу. Снимљено новембра 1915.

L'armée passe la rivière Škumba. Photo prise en novembre 1915.

Military crossing the river Škumba. Recorded in November 1915.

Српска војска уништава аутомобиле код Љум-куле пред полазак на беспутне албанске планине.
Снимљено новембра 1915.

L'armée serbe détruisant des autos près de la tour Ljum avant le départ dans les montagnes albanaises sans routes. Photo prise en novembre 1915.

Serbian army destroying automobiles at Ljum-Kula before setting off to pathless Albanian mountains.
Recorded in November 1915.

Колона војне коморе и транспорта прелази снежне планине поред Ќрног Дрима у Албанији.

Снимљено новембра 1915.

Colonne des impedimenta et des transports de l'armée traversant les montagnes sous la neige le long du Lim noir en Albanie. Photo prise en novembre 1915.

Convoy of the military equipage and transport crossing the snowy mountains next to Black Drim river in Albania. Recorded in November 1915.

Војници са носиљком оболелог војводе Радомира Путника прелазе Везиров мост на Ќрном Дриму у Албанији.

Снимљено новембра 1915.

Les soldats portant la litière du voïvode Putnik souffrant traversent le Pont du vizir sur le Lim noir en Albanie. Photo prise en novembre 1915.

Soldiers with a stretcher carrying ailing Voivoda Radomir Putnik, crossing the Vizier's Bridge across Black Drim in Albania. Recorded in November 1915.

Снежни бивак коморе са муницијом код Љум-куле у Албанији.
Снимљено новембра 1915.

Bivouac dans la neige des impedimenta transportant la munition près de la tour de Ljum en Albanie. Photo prise en novembre 1915.

A snowy bivouac shelter for military equipage with ammunition at Ljum-Kula in Albania. Recorded in November 1915.

Краљ Петар I са Штабом Врховне команде прелази Везиров мост на Црном Дриму.
Снимљено новембра 1915.

Le roi Pierre I Karadordanović traversant le Pont du vizir sur le Lim noir avec le Quartier général du Commandement suprême. Photo prise en novembre 1915.

King Petar I with the Supreme Command Staff crossing the Vizier's Bridge across Black Drim. Recorded in November 1915.

Везиров мост на Црном Дриму – прелаз српских јединица приликом одступања из Србије. Снимљено новембра 1915.

Le pont du Vizir sur le Lim noir – passages des unités serbes lors de la retraite des Serbes. Photo prise en novembre 1915.

Vizier's Bridge across Black Drim – the crossing of Serbian units during the retreat from Serbia. Recorded in November 1915.

Војници носе оболелог војводу Радомира Путника код Љум-куле у Албанији. Снимљено новембра 1915.

Soldats portant le voïvode Radomir Putnik souffrant près de la tour Ljum en Albanie. Photo prise en novembre 1915.

Soldiers carrying the ailing Voivoda Radomir Putnik near Ljum-Kula in Albania. Recorded in November 1915.

Војници са носильком војводе Радомира Путника по преласку Везировог моста у Албанији. Снимљено новембра 1915.

Soldats portant sur une litière le voïvode Radomir Putnik lors de la traversée du pont du Vizir en Albanie. Photo prise en novembre 1915.

Soldiers with a stretcher carrying Voivoda Radomir Putnik, upon crossing the Vizier's Bridge across Black Drim in Albania. Recorded in November 1915.

Краљ Петар I
Карађорђевић у кланцу
Ћафа Малит за време
повлачења српске војске
преко Албаније. Снимљено
новембра 1915.

Le roi Pierre I Karađorđević
dans le défilé de Ćafa Malit
lors de la retraite de l'armée
serbe par l'Albanie. Photo
prise en novembre 1915.

King Peter I Karađorđević in
the Kjafa e Malit pass during
the retreat of Serbian army
through Albania. Recorded
in November 1915.

Краљ Петар I Карађорђевић у кланцу Ћафа Малит даје изјаву
новинару Полу Дубошеву. Снимљено новембра 1915.

Le roi Pierre I Karađorđević donnant une interview à Paul Dubochet
dans le défilé de Ćafa Malit. Photo prise en novembre 1915.

King Petar I Karađorđević in the Kjafa e Malit pass giving an
interview to Paul Dubochet. Recorded in November 2015.

Коњички одред српске војске форсира реку
Црни Дрим у повлачењу преко Албаније.
Снимљено новембра 1915.

Unité de cavalerie serbe traversant le Drim noir
lors de la retraite à travers l'Albanie.
Photo prise en novembre 1915.

Serbian cavalry crossing the river Black Drim
in a retreat through Albania.
Recorded in November 1915.

Српски војник, стражар,
у време повлачења преко
Албаније. Снимљено
новембра 1915.

Garde serbe lors de la retraite
par l'Albanie. Photo prise en
novembre 1915.

Serbian soldier, guard, in
retreat through Albania.
Recorded in November 1915.

Смрзнути српски војник у снегу албанских
планина, у току одступања преко Албаније.
Снимљено новембра 1915.

Soldat serbe gelé dans les montagnes
albanaises enneigées, la retraite par l'Albanie.
Photo prise en novembre 1915.

A frozen Serbian soldier in the snow of
Albanian mountains, retreat through Albania.
Recorded in November 1915.

Долазак српске војске у Драч – укрцавање у савезничке бродове за острво Крф. Снимљено децембра 1915.

Arrivée des restes de l'armée serbe à Durrës – embarquement sur les bateaux des alliés en direction de l'île de Corfou.
Photo prise en décembre 1915.

Arrival of the Serbian army in Durres – boarding the Allied ships for the island of Corfu. Recorded in December 1915.

Српска војска на Крфу; изглед војника чија се тежина свела на 27 кг после глади и зиме на путу преко Албаније.
Снимљено 1916.

Apparence des soldats pesant à peine 27 kg après avoir enduré le froid et la faim lors de leur périple à travers l'Albanie. Photo prise en 1916.

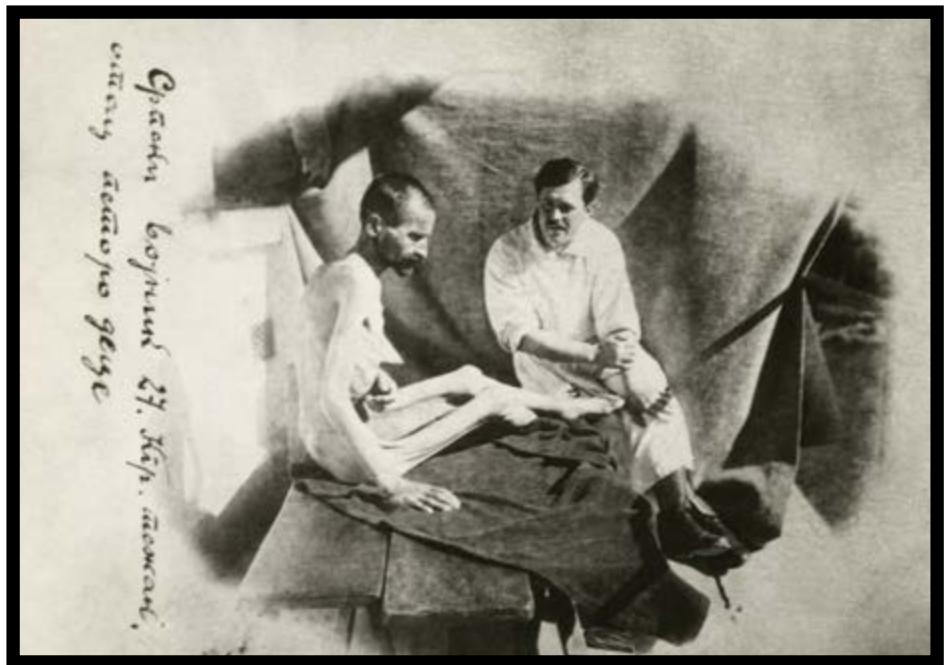
The appearance of a Serbian soldier whose weight was reduced to 27 kg after extended hunger and winter on the road through Albania.
Recorded in 1916.

Транспорт српске војске бродовима према Крфу.
Снимљено 1916.

Transport par bateau de l'armée serbe vers l'île de Corfou.
Photo prise en 1916.

Transportation of the Serbian army in ships to Corfu.
Recorded in 1916.

Нега и промена одеће за
преживеле српске војнике
по доласку на острво Крф.
Снимљено 1916.

Soin et rhabillage des
soldats serbes rescapés à
l'arrivée sur l'île de Corfou.
Photo prise en 1916.

Nurturing and change of
clothes for the surviving Ser-
bian soldiers upon arrival at
the island of Corfu.
Recorded in 1916.

Лешеви српских војника на Виду.
Снимљено 1916.

Des cadavres des soldats serbes sur l'île de Vido.
Photo prise en 1916.

The corpses of Serbian soldiers at Vido island.
Recorded in 1916.

Део лешева српских војника непосредно пре сахране.
Снимљено 1916.

Une partie des cadavres des soldats serbes avant les funérailles.
Photo prise en 1916.

A part of the Serbian soldiers' corpses shortly before the
funeral. Recorded in 1916.

Сахрана српских војника у таласима Јонског мора – „Плава гробница“. Снимљено 1916.

Funérailles des soldats serbes lors de l'enterrement dans les vagues de la mer Ionienne – le «Tombeau bleu». Photo prise en 1916.

The burial of Serbian soldiers among the waves of the Ionian Sea – the “Blue Tomb”. Recorded in 1916.

Одвођење чамца пуног лешева српских војника за сахрану у водама Јонског мора, Видо. Снимљено 1916.

Départ d'un bateau transportant les cadavres des soldats serbes pour les funérailles dans la mer Ionienne, Vido. Photo prise en 1916.

Driving away a boat full of Serbian soldiers' corpses, for burial in the waters of the Ionian Sea, Vido island. Recorded in 1916.

Злочини непријатеља у Србији

Les crimes des ennemis en Serbie

Enemies' crimes in Serbia

Из фото-документације коју је прикупила Међународна комисија за утврђивање ратних злочина непријатеља у Србији 1914. године.

De la documentation photographique recueillie par la Commission internationale pour l'établissement des crimes de guerre en Serbie en 1914.

From the photo-documentation collected by the International Commission for Determining the Enemies' War Crimes in Serbia in 1914.

Аустријски војници и официри поред вешала на којима висе обешени становници.
Снимљено у току рата.

Les soldats et officiers autrichiens à côté des potences des habitants pendus.
Photo prise pendant la guerre.

Austrian soldiers and officers next to the gallows with hanged civilians.
Recorded during the war.

Аустријанци вешају цивилно становништво Јадра.
Снимљено у току рата.

Les Autrichiens font pendre la population civile de Jadar.
Photo prise pendant la guerre.

The Austrians hanging the civilians of Jadars region.
Recorded during the war.

Аустријанци вешају мајку четворо деце из села Јевремовац у Маčви.
Снимљено у току рата.

Les Autrichiens font pendre une mère de quatre enfants, originaire du village Jevremovac dans la Mačva. Photo prise pendant la guerre.

Austrians hanging a mother of four from the village of Jevremovac in Mačva.
Recorded during the war.

Сељаци из Јадра обешени на гранама дрвећа.
Снимљено у току рата.

Paysans de Jadars pendus sur les branches des arbres.
Photo prise pendant la guerre.

Peasants from Jadars region hanged on tree branches.
Recorded during the war.

Аустријанци стрељају цивилно становништво дуж железничке пруге у околини Крушевца. Снимљено у току рата.

Les Autrichiens font fusiller le long des rails la population civile dans les environs de Kruševac. Photo prise pendant la guerre.

Austrians shooting the civilians near Kruševac, along the railroad. Recorded during the war.

Аустријанци стрељају сељаке из Мачве.
Снимљено у току рата.

Les Autrichiens font fusiller des paysans de la Mačva.
Photo prise pendant la guerre.

The Austrians shooting the peasants from Mačva.
Recorded during the war.

Мађарски официри и војници поред својих жртава — цивилног становништва Мачве. Снимљено у току рата

Des officiers et des soldats hongrois à côté de leurs victimes — la population civile de la Mačva. Photo prise pendant la guerre.

Hungarian officers and soldiers next to their victims – the civilian population of Mačva. Recorded during the war.

Стрељано цивилно становништво од руке Мађара.
Снимљено у току рата

Tas de cadavres de la population civile fusillée par les Hongrois.
Photo prise pendant la guerre.

A pile of corpses of civilians shot by the Hungarians. Recorded during the war.

Стрељани дечаци из
села Грушича у Маčви.
Снимљено у току рата

Garçons fusillés du village
Grušić dans la Mačva.
Photo prise pendant
la guerre.

Shot boys from the village
of Grušić in Mačva region.
Recorded during the war.

Зверства аустријских
војника у Маčви; лешеви
становника поред сеоског
гробља. Снимљено
у току рата.

Brutalités des soldats
autrichiens dans la Mačva ;
cadavres des habitants à côté
du cimetière local. Photo
prise pendant la guerre.

The atrocities of Austrian
soldiers in Mačva – the
corpses of civilians next to
the village cemetery.
Recorded during the war.

Лешеви побијене деце у Битољу.
Снимљено у току рата

Cadavres des enfants tués à Bitolj.
Photo prise pendant la guerre.

Corpses of killed children in Bitola.
Recorded during the war.

Аустро-немачко-мађарски освајачи остављају за собом разбацане лешеве по окупираним крајевима Србије.
Снимљено у току рата

Les envahisseurs austro-allemands et hongrois laissent derrière eux, dans les territoires occupés en Serbie, des cadavres épargnés. Photo prise pendant la guerre.

Austro-German-Hungarian conquerors leaving behind scattered corpses in the occupied areas of Serbia. Recorded during the war.

Рушевине куће Самуровића у Прњавору, у којој су аустријски војници побили више од 100 људи.
Снимљено 1914.

Ruines de la maison des Samurović à Prnjavor où les soldats autrichiens ont tué plus de cent personnes.
Photo prise en 1914.

The ruins of Samurović family home in Prnjavor where the Austrian soldiers killed more than 100 people.

Старица пред пустом и празном кућом. Снимљено у току рата

Vieille femme devant sa maison déserte et vide.
Photo prise pendant la guerre.

An old woman in front of a deserted and empty house.
Recorded during the war.

„Српски дан” у Паризу

«La journée Serbe» à Paris

A “Serbian day” in Paris

Скупљање прилога за
страдале Србе, „Српски дан”
у Паризу. Снимљено 1916.

Collecte de fonds pour les
Serbes sinistrés, «La Journée
Serbe» à Paris.
Photo prise en 1916.

Collecting contributions for
the fallen Serbs, “Serbian day
in Paris”. Recorded in 1916.

Скупљање прилога током „Српског дана“, снимљено на Тргу опере у Паризу. Снимљено 1916.

Collecte de fonds lors de „La Journée Serbe“, photo prise Place de l'Opéra à Paris. Photo prise en 1916.

Collecting contributions during the “Serbian day”, recorded at Place de l'Opéra in Paris. Recorded in 1916.

Школовање српске деце у Лондону

Éducation des enfants serbes à Londres

The education of serbian children in London

Дочек српске ратне
сироцади на лондонској
станици Чаринг Крос
(Charing Cross).
Снимљено 1917.

Accueil des orphelins de
guerre serbes à la station
londonienne Charing Cross.
Photo prise en 1917.

Welcoming Serbian war
orphans at the Charing
Cross station in London.
Recorded in 1917.

Група српских дечака школованих у енглеским школама за време Првог светског рата. Снимљено 1917.

Groupe de garçons serbes dans des écoles anglaises pendant la Première Guerre mondiale. Photo prise en 1917.

A group of Serbian boys educated in English schools during the World War I. Recorded in 1917.

Рад Српског црвеног крста у Лондону

Œuvre de la Croix-Rouge serbe à Londres

The work of Serbian red cross in London

Рад Српског црвеног крста
у Лондону за пострадале у
Србији у Првом светском
рату; отпрема пакета.
Снимљено 1917.

Œuvre de la Croix-Rouge
serbe à Londres pour les
sinistrés en Serbie pendant la
Première Guerre mondiale;
expédition des paquets.
Photo prise en 1917.

The work of Serbian Red
Cross in London for the
deceased in Serbia during the
World War I, the dispatch
of packages.
Recorded in 1917.

Чланови Српског црвеног
крста у Лондону.
Снимљено 1917.

La Croix-Rouge serbe à
Londres.
Photo prise en 1917.

Members of Serbian Red
Cross in London.
Recorded in 1917.

Др Јован Суботић са члановима Енглеског
црвеног крста. Снимљено 1917. у Лондону.

Dr Jovan Subotić avec des membres de la Croix-
Rouge anglaise. Photo prise en 1917 à Londres.

Doctor Jovan Subotić with members of English
Red Cross. Recorded in 1917 in London.

Свесавезничка изложба у Лондону

Exposition des photos de guerre des Alliés à Londres

All-Allies exhibition of wartime photographs in London

Свесавезничка изложба ратних фотографија у Лондону,
deo изложбе са српском секцијом – фотографијама Ристе
Марјановића. Снимљено 1917.

Exposition des photos de guerre des Alliés à Londres; partie
de l'exposition avec la section serbe — photos de
Rista Marjanović. Photo prise en 1917.

All-Allies exhibition of wartime photographs in London, the
part of exhibition with the Serbian segment – photographs
by Rista Marjanović. Recorded in 1917.

Солунски фронт

Le front de Salonique

The Salonica front

- Macedonian Front

Одмор српских официра током
затишја на Солунском фронту.
Снимљено 1916.

Repos des officiers serbes pendant une
accalmie sur le front de Salonique.
Photo prise en 1916.

Serbian officers resting during a calm
interval in the Salonica front.
Recorded in 1916.

Снабдевање хлебом
српских јединица.
Снимљено 1916.

Approvisionnement en
pain des unités serbes
Photo prise en 1916.

Supplying Serbian units
with bread.
Recorded in 1916.

Групни портрет артиљераца, српских војника и официра поред својих оруђа. Снимљено 1916.

Portrait de groupe d'artilleurs serbes et d'officiers à côté de leurs armes. Photo prise en 1916.

A group portrait of Serbian artillery soldiers and officers next to their weapons. Recorded in 1916.

Краљ Петар I Карађорђевић, регент Александар и француски генерал Морис Сарая у разговору.
Снимљено 1916.

Le roi Pierre I Karađorđević, le régent Alexandre et le général français Maurice Sarrail discutant.
Photo prise en 1916.

Conversation of King Petar I Karađorđević, Regent Aleksandar and French General Maurice Sarrail.
Recorded in 1916.

Регент Александар
Карађорђевић, француски
генерал Морис Сарая,
генерал Петар Живковић и
група руских официра на
смотри српске војске.
Снимљено 1916.

Le régent Alexandre
Karađorđević, le général
français Maurice Sarrail et un
groupe d'officiers russes lors
du défilé de l'armée serbe.
Photo prise en 1916

Regent Aleksandar
Karadžorđević, French Gener-
al Maurice Sarrail, General
Petar Živković and a group of
Russian officers at a Serbian
army muster.
Recorded in 1916.

Генерал Михаило Живковић обилази почасну стражу српских војника. Снимљено 1916.

Le général Mihailo Živković inspectant la garde d'honneur des soldats serbes. Photo prise en 1916.

General Mihailo Živković visits the Serbian soldiers' guard of honor. Recorded in 1916.

Српски војници и официри на граници Србије према Битолју. Снимљено 1916.

Les soldats et les officiers serbes sur la frontière de la Serbie en direction de Bitolj. Photo prise en 1916.

Serbian soldiers and officers on the Serbian border towards Bitola. Recorded in 1916.

Регент Александар Карађорђевић у пратњи официра обилази гробове српских војника изгинулих у борбама на Солунском фронту.
Снимљено 1916.

Le régent Alexandre Karadjordjević en compagnie d'officiers visite les tombes des soldats serbes tués dans les batailles du front de Salonique.
Photo prise en 1916.

Regent Aleksandar Karadžorđević accompanied by officers visits the graves of Serbian soldiers deceased in the battles of Salonica front. Recorded in 1916.

Изглед Битоља после ослобођења и уласка српске војске.
Снимљено 1916.

Bitolj après la libération et l'entrée de l'armée serbe.
Photo prise en 1916.

The appearance of Bitola after the liberation and the entry of Serbian army.
Recorded in 1916.

Ослобођење Битоља;
српски војници деле
помоћ градском
становништву.
Снимљено 1916.

Libération de Bitolj; les soldats serbes distribuent de l'aide à la population de la ville. Photo prise en 1916.

The liberation of Bitola,
Serbian soldiers handing out
aid to the city inhabitants.
Recorded in 1916.

Положај српске војске код Скочивира, регент Александар Карађорђевић у разговору са заробљеним бугарским официрима. Снимљено 1916.

Position de l'armée serbe près de Skočivir, le régent Alexandre Karađorđević parlant avec des officiers bulgares capturés. Photo prise en 1916.

Serbian army position near Skočivir, Regent Aleksandar Karađorđević in a conversation with captured Bulgarian officers. Recorded in 1916.

Транспорт на коњима рањених српских
војника са Кајмакчалана.
Снимљено 1916.

Transport à cheval des blessés serbes de la
bataille de Kajmakčalan.
Photo prise en 1916.

The transport of wounded Serbian soldiers
from Kajmakčalan.
Recorded in 1916.

Топовска батерија са посадом у дејству на положају код Јелака. Снимљено 1918.

Une batterie de canons avec son équipage lors des actions sur les positions de Jelak. Photo prise en 1918.

Cannon artillery battery with crew in operation, at a position near Jelak. Recorded in 1918.

Додела Карађорђеве звезде
српским ратницима са
Кајмакчалана.
Снимљено 1918.

Remise de l'Étoile de
Karadžorđe aux soldats serbes
de la bataille de Kajmakčalan.
Photo prise en 1918.

Awarding the Karađorđe Star
medal to Serbian warriors in
Kajmakčalan.
Recorded in 1918.

Превијалиште Дринске дивизије у логору на Јелаку. Снимљено 1918.

Infirmerie de la division Drina dans le camp de Jelak.
Photo prise en 1918.

The Drina division dressing station in a camp in Jelak.
Recorded in 1918.

Одмор српских војника у логору на Јелаку пред почетак офанзиве на Солунском фронту. Снимљено 1918.

Repos des soldats serbes dans le camp de Jelak avant le début de l'offensive sur le front de Salonique. Photo prise en 1918.

Serbian soldiers resting in a camp in Jelak before the beginning of the Salonica front offensive. Recorded in 1918.

Дрвена војничка црква у логору Јелак.
Снимљено 1918.

Église militaire en bois dans le camp de Jelak.
Photo prise en 1918.

A wooden military church in the Jelak camp.
Recorded in 1918.

Војници и официри на служби под ведрим небом, логор Јелак. Снимљено 1918.

Soldats et officiers écoutant le service religieux en plein air, camp de Jelak. Photo prise en 1918.

Soldiers and officers attending an outdoor religious service, Jelak camp. Recorded in 1918.

Регент Александар Карађорђевић, генерал Франшет д'Епере и војвода Живојин Мишић обилазе положаје српских војника на Јелаку. Снимљено јула 1918.

Le régent Alexandre Karađorđević, le général Franchet d'Esperey et le voïvode Živojin Mišić visitent les positions des soldats serbes à Jelak. Photo prise en juillet 1918.

Regent Aleksandar Karađorđević, General Franchet d'Esperey and Voivoda Živojin Mišić visiting the Serbian army positions in Jelak. Recorded in July 1918.

Логор на Јелаку, јединица српске војске прима борбену заповест пред почетак офанзиве на Солунском фронту. Снимљено 1918.

Camp de Jelak, une unité de l'armée serbe reçoit l'ordre de combat juste avant le début de l'offensive sur le front de Salonique. Photo prise en 1918.

A camp in Jelak, a Serbian army unit receives combat orders before the beginning of an offensive in the Salonica front. Recorded in 1918.

Војници слушају борбену заповест о почетку офанзиве на Солунском фронту, логор на Јелаку. Снимљено 1918.

Les soldats écoutent l'ordre de combat du début de l'offensive sur le front de Salonique, camp de Jelak. Photo prise en 1918.

Soldiers listening to combat orders about the beginning of an offensive in the Salonica front, a camp in Jelak. Recorded in 1918.

Гробље изгинулих српских војника на Солунском фронту. Снимљено 1918.

Cimetière des soldats serbes tués sur le front de Salonique. Photo prise en 1918.

A cemetery of Serbian soldiers died in the Salonica front. Recorded in 1918.

Превијалиште са
рањеницима српске војске
на Зејтинлику.
Снимљено 1918.

Infirmerie sur le Zeitenlik avec
des soldats serbes blessés.
Photo prise en 1918.

A dressing station with
wounded Serbian soldiers in
the Zeytinlik.
Recorded in 1918.

Артиљеријски логор српске војске током затишја.
Снимљено 1918.

Camp de l'artillerie de l'armée serbe pendant une
accalmie. Photo prise en 1918.

Serbian army's artillery camp during a calm interval.
Recorded in 1918.

Артиљеријски положаји српске војске на
Солунском фронту. Снимљено 1918.

Positions de l'artillerie de l'armée serbe sur
le front de Salonique.
Photo prise en 1918.

Artillery positions of the Serbian army in the
Salonica front. Recorded in 1918.

Пробој Солунског фронта

La percée du front de Salonique

The breakthrough of Salonica front

Регент Александар Карађорђевић и
војвода Живојин Мишић у Штабу
Врховне команде српске војске.
Снимљено 1918.

Le régent Alexandre Karađorđević et le
voïvode Živojin Mišić dans le quartier
de la Commande Suprême serbe.
Photo prise en 1918.

Regent Aleksandar Karadorđević and
Voivoda Živojin Mišić at the Serbian
Army Supreme Command headquarters.
Recorded in 1918.

Смотра Југословенске дивизије на Солунском фронту.
Снимљено 1918.

Parade de la division yougoslave sur le front de Salonique.
Photo prise en 1918.

The muster of Yugoslav Division at the Salonica front.
Recorded in 1918.

Марш Југословенске дивизије током пробоја Солунског фронта.
Снимљено 1918.

Marche de la division yougoslave lors de la percée du front de Salonique.
Photo prise en 1918.

A march by Yugoslav Division during the Salonica front breakthrough.
Recorded in 1918.

Покрет Добровољачке дивизије из Америке по доласку на Солунски фронт. Снимљено 1918.

Mouvement de la division des volontaires d'Amérique après son arrivée sur le front de Salonique.
Photo prise en 1918.

The movement of Voluntary division from USA upon arriving at the Salonica front.
Recorded in 1918.

Одред француске колонијалне војске из Африке.
Снимљено 1916.

Unité de l'armée coloniale française d'Afrique.
Photo prise en 1916.

A division of French Colonial Army from Africa.
Recorded in 1916.

Регент Александар Карађорђевић на смотри Добровољачке дивизије формиране од наших исељеника у Америци. Снимљено 1918.

Le régent Alexandre Karađorđević lors de la parade de la division des volontaires formée de nos émigrants en Amérique. Photo prise en 1918.

Regent Aleksandar Karađorđević at a Volunteer Division muster, formed by our emigrants in the USA.
Recorded in 1918.

Регент Александар Карађорђевић на смотри
Добровољачке дивизије из Америке.
Снимљено 1918.

Le régent Alexandre Karađorđević lors de la parade
de la division de volontaires d'Amérique.
Photo prise en 1918.

Regent Aleksandar Karađorđević at a muster
of Volunteer Division from USA.
Recorded in 1918.

Регент Александар
Карађорђевић на смотри
Добровољачке дивизије
формиране од наших
исељеника у Америци.
Снимљено 1918.

Le régent Alexandre
Karađorđević lors de la
parade de la division des
volontaires formée de nos
émigrants en Amérique.
Photo prise en 1918.

Regent Aleksandar
Karađorđević at a Volunteer
Division muster, formed by
our emigrants in the USA.
Recorded in 1918.

Логор српске војске на Зејтинлику – војници играју коло у часовима одмора. Снимљено 1918.

Campement de l'armée serbe sur le Zeitenlik – les soldats serbes dansent le „kolo“ pendant les heures de repos. Photo prise en 1918.

Serbian army camp in Zeytinlik – soldiers dancing the traditional kolo dance during the time of rest. Recorded in 1918.

Трубач, српски војник на Солунском фронту.
Снимљено 1918.

Le clairon, soldat serbe sur le front de Salonique.
Photo prise en 1918.

A trumpet player, Serbian soldier in the Salonica front
Recorded in 1918.

Франше д'Епере,
командант савезничких
снага на Солунском
фронту. Снимљено после
Првог светског рата.

Franchet d'Esperey,
commandant des Forces
alliées sur le front de Salonique.
Photo prise après la
Première Guerre mondiale.

Franchet d'Esperey, the
commander of Allied forces
at the Salonica front.
Recorded after World War I.

Ослобођење и уједињење

Libération et unification

Liberation and unification

Ниш у данима ослобођења.
Снимљено 1918.

Niš après la libération.
Photo prise en 1918.

Niš during the days of liberation.
Recorded in 1918.

Српска војска улази у Свилајнац.
Снимљено 1918.

L'armée serbe entre dans Svilajnac.
Photo prise en 1918.

The Serbian army entering Svilajnac.
Recorded in 1918.

Напредовање српских јединица, коњице, транспорта и коморе према Београду и северу Србије. Снимљено 1918.

L'avance des unités serbes, de la cavalerie, des transports des impedimenta vers Belgrade et le nord de la Serbie.
Photo prise en 1918.

The advancement of Serbian units, cavalry, transport and equipage towards Belgrade and northern Serbia. Recorded in 1918.

Улазак српских јединица у Смедерево.
Снимљено 1918.

Entrée des unités serbes à Smederevo.
Photo prise en 1918.

Entry of Serbian units into Smederevo.
Recorded in 1918.

Транспорт рањених
српских војника на
дресини до превијалишта.
Снимљено 1918.

Transport des soldats serbes
blessés sur des chariots.
Photo prise en 1918.

The transport of wounded
Serbian soldiers on a
draisine. Recorded in 1918.

Портрет српског војника,
обvezника последње
одбране и учесника
у борбама за пробој
Солунског фронта.
Снимљено 1918.

Portrait d'un soldat serbe,
un des derniers conscrits et
soldat dans les batailles de la
percée du front de Salonique.
Photo prise en 1918.

A portrait of a Serbian soldier,
a last defense conscript and
a participant in the Salonica
front breakthrough battles.
Recorded in 1918.

Коњичка јединица српске
војске пролази Улицом
кнеза Михаила у Београду.
Снимљено 1918.

Unité de cavalerie de l'armée
serbe défilant dans la rue
Knez Mihaila à Belgrade.
Photo prise en 1918.

The cavalry unit of the Ser-
bian army passing through
Kneza Mihaila Street
in Belgrade.
Recorded in 1918.

Српски војник у загрљају своје деце на Савском пристаништу у Београду. Снимљено 1918.

Soldat serbe dans les bras de ses enfants sur le débarcadère de la Save à Belgrade. Photo prise en 1918.

A Serbian soldier hugged by his children at the Sava port in Belgrade. Recorded in 1918.

Регент Александар Карађорђевић излази из Саборне цркве после службе у част ослобођења града. Снимљено 1918.

Le régent Alexandre Karađorđević sortant de la Cathédrale Saint-Michel après la liturgie en l'honneur de la libération de la ville.
Photo prise en 1918.

Regent Aleksandar Karađorđević leaving the Cathedral Church after blessings in honor of the liberation of the city. Recorded in 1918.

Представници Београдске општине дочекују на Славији регента Александра Карађорђевића по његовом повратку у Београд. Снимљено 1918.

Les représentants de la Mairie de Belgrade accueillant le régent Alexandre Karađorđević sur la place Slavija à son arrivée à Belgrade. Photo prise en 1918.

Representatives of Belgrade Municipality welcoming Regent Aleksandar Karađorđević on his return to Belgrade. Recorded in 1918.

Дефиле српских јединица на Теразијама, свечана прослава ослобођења. Београда. Снимљено 1918.

Défilé des unités serbes sur Terazija, célébration de la libération de Belgrade.
Photo prise en 1918.

The march of Serbian units in Terazije, a solemn celebration of Belgrade liberation. Recorded in 1918.

Српски војници из аустријских и бугарских заробљеничких логора стижу у Савско пристаниште, Београд. Снимљено после рата.

Les soldats serbes arrivent des camps de prisonniers autrichiens et bulgares sur le débarcadère de la Save à Belgrade. Photo prise après la guerre.

Serbian soldiers from Austrian and Bulgarian prison camps arriving at the Sava Port in Belgrade. Recorded after the war.¹

Бег од смрти – српски војници из аустријских логора по доласку на Савско пристаниште у Београду. Снимљено после рата.

Fuite de la mort – soldats serbes des camps de prisonniers autrichiens à leur arrivée sur le débarcadère de la Save à Belgrade. Photo prise après la guerre.

Escaping the death – Serbian soldiers from Austrian camps upon their arrival at the Sava River Pier in Belgrade. Recorded after the war.¹

Заплењени аустријски монитори на Савском пристаништу у Београду. Снимљено 1918.

Moniteurs autrichiens saisis entassés sur le débarcadère de la Save à Belgrade. Photo prise en 1918.

The confiscated Austrian monitors at the Sava Port in Belgrade. Recorded in 1918.

Српска војска укрцава на шлепове технику и наоружање у надирању ка Земуну, Савско пристаниште.
Снимљено новембра 1918.

L'armée serbe embarquant sur des barges l'équipement et l'armement lors de son avance vers Zemun, le débarcadère de la Save. Photo prise en novembre 1918.

Serbian army embarking the equipment and weaponry on tugboats in approaching Zemun, the Sava dock. Recorded in November 1918.

Пешадија и комора аустријске војске пролази кроз Земун у повлачењу пред српском војском. Снимљено 1918.

L'infanterie et les impedimenta de l'armée autrichienne passant par Zemun lors du repli devant l'armée serbe.
Photo prise en 1918.

The infantry and equipage of the Austrian army passing through Zemun in a retreat from the Serbian army.
Recorded in 1918.

Грађани Земуна дочекују српске војнике ослободиоце. Снимљено новембра 1918.

Les habitants de Zemun accueillent les soldats serbes le jour de la libération.
Photo prise en 1918.

The citizens of Zemun welcoming the Serbian liberator soldiers.
Recorded in November 1918.

Ослобођење Новог Сада,
српска патрола на улицама
града. Снимљено 1918.

Libération de Novi Sad,
patrouille serbe dans les
rues de la ville.
Photo prise en 1918.

The liberation of Novi Sad,
Serbian patrol in the city
streets.
Recorded in 1918.

Јединице српске војске улазе у Нови Сад. Снимљено 1918.

Unités de l'armée serbe entrant dans Novi Sad.
Photo prise en 1918.

Serbian army units entering Novi Sad. Recorded in 1918.

Ослобођење Шапца – град са окићеним
славолуком дочекује ослободиоце.
Снимљено 1918.

Libération de Šabac – la ville est décorée avec
des arcs de triomphe.
Photo prise en 1918.

The liberation of Šabac – the town welcoming
liberators with an ornated triumphal arch.
Recorded in 1918.

Шабац – председници маачванских општина слушају објаву о завршетку рата. Снимљено 1918.

Šabac – les présidents des communes de la Mačva écoutent l'annonce de l'Armistice. Photo prise en 1918.

Šabac – the mayors of municipalities in Mačva region listen to the announcement about the end of the war. Recorded in 1918.

Српске јединице долазе на железничку станицу у Винковце, наступање ка Загребу.
Снимљено 1918.

Les unités serbes arrivent à la gare de Vinkovci, marche vers Zagreb.
Photo prise en 1918.

Serbian units arriving at the railway station in Vinkovci, the approaching towards Zagreb. Recorded in 1918.

Са збора на Тргу
Св. Марка у Загребу
поводом уједињења.
Снимљено 29. октобра 1918.

Ralliement pour l'unification
sur la Place de Marko à
Zagreb. Photo prise en 1918.
Photo prise le 29 octobre 1918.

From the rally on Saint
Mark's square in Zagreb on
the occasion of unification.
Recorded on 29 October 1918.

Збор пред Градском већницом
у Загребу за уједињење Срба,
Хрвата и Словенаца.
Снимљено 29. октобра 1918.

Ralliement pour l'unification
des Serbes, Croates et Slovènes
devant la Mairie de Zagreb.
Photo prise le 29 octobre 1918.

A rally in front of the City Hall in
Zagreb for the unification of
Serbs, Croats and Slovenians.
Recorded on 29 October 1918.

Загреб – збор на Марковом
тргу за уједињење Срба,
Хрвата и Словенаца.
Снимљено 29. октобра 1918.

Zagreb – ralliement sur la Place de Marko pour l'unification des Serbes, Croates et Slovènes.
Photo prise le 29 octobre 1918.

Zagreb – a rally in Saint Mark's square for the unification of Serbs, Croats and Slovenians.
Recorded on 29 October 1918.

Грађани Загреба дочекују
српску војску која са
војном музиком пролази
улицама града.
Снимљено новембра 1918.

Les citoyens de Zagreb
accueillent l'armée serbe qui
défile dans les rues de la ville
au son de la militaire musique.
Photo prise en novembre 1918.

The citizens of Zagreb
welcoming the Serbian army
which goes around the city
streets accompanied by
military music.
Recorded in November 1918.

Јаша Томић на трибини Новосадског позоришта говори на Великој народној скупштини о присаједињењу Војводине Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Снимљено 25. новембар 1918.

Jaša Tomić prononce un discours sur la tribune du théâtre de Novi Sad lors de la Grande assemblée populaire sur l'unification de la Voïvodine avec le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes. Photo prise le 25 novembre 1918.

Jaša Tomić speaking at the Great National Assembly within the Novi Sad Theater about the accession of Vojvodina to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians. Recorded on 25 November 1918.

Уједињење Срба, Хрвата и Словенаца – седница Матице српске у Новом Саду за присаједињење Војводине Србији. Снимљено 25. новембар 1918.

Unification des Serbes, Croates et Slovènes ; réunion de la Matica srpska à Novi Sad au sujet de l'intégration de la Voïvodine à la Serbie. Photo prise le 25 novembre 1918.

Unification of Serbs, Croats and Slovenians – session of Matica Srpska in Novi Sad for the accession of Vojvodina to Serbia. Recorded on 25 November 25 1918.

Споменици Првог светског рата

Monuments commémoratifs de la Première Guerre mondiale

Memorials of the First World War

Краљ Александар Карађорђевић на откривању споменика Незнаном јунаку у Шапцу. Снимљено 1925.

Le roi Alexandre Karađorđević lors du dévoilement du monument au Soldat inconnu à Šabac. Photo prise en 1925.

King Aleksandar Karađorđević at the unveiling of the Monument to the Unknown Hero in Šabac. Recorded in 1925.

Споменик на Џеру и Текеришу, група официра испред свечане трибине, народно весеље.
Снимљено 1928

Monument sur le Cer et Tekeriš, groupe d'officiers devant la tribune officielle, liesse populaire. Photo prise en 1928.

The monument in Cer and Tekeriš, a group of officers in front of the ceremonial grandstand, people's celebration.
Recorded in 1928.

Свечана трибина испред споменика,
краљ Александар Карађорђевић са
групом виших официра Југословенске
војске. Снимљено 1928.

Tribune officielle devant le monument ;
le roi Alexandre Karadjordjević
avec un groupe d'officiers de haut
rang de l'armée yougoslave.
Photo prise en 1928.

Ceremonial grandstand in front of the
monument, King Aleksandar
Karadžorđević with a group of
senior officers of the
Yugoslav army. Recorded in 1928.

Председник Шабачке
општине Дража Павковић
држи говор на откривању
споменика на Церу
и Текеришу.
Снимљено 1928.

Le président de la mairie de
Šabac, Draža Pavković, tient un
discours lors du dévoilement
du monument sur le
Cer et Tekeriš.
Photo prise en 1928.

The Mayor of Šabac municipality
Draža Pavković holding a
speech at the unveiling of
monument in Cer and Tekeriš.
Recorded in 1928.

Тренутак откривања споменика на Церу и Текеришу у присуству грађана, официра и краља Александра Карађорђевића.
Снимљено 1928.

Moment du dévoilement du monument sur le Cer et Tekeris en présence des citoyens, des officiers et du roi Alexandre Karađorđević.
Photo prise en 1928.

The moment of unveiling the monument in Cer and Tekeris in the presence of citizens, officers and King Aleksandar Karađorđević.
Recorded in 1928.

Откривање споменика на Црном врху;
народ из околине испред споменика
изгинулим српским војницима у
току борби у Првом светском рату.
Снимљено 1930.

Dévoilement du monument aux soldats serbes morts dans les batailles de la Première Guerre mondiale sur la montagne Crni Vrh. Photo prise en 1930.

The unveiling of the monument in Crni Vrh mountain, dedicated to the fallen Serbian soldiers in World War I.
Recorded in 1930.

Помен изгинулим српским војницима у Првом светском рату на Руднику; сељаци испред гостионице „Никић...“ у очекивању краља Александра Карађорђевића. Снимљено 1928.

Service pour les soldats serbes morts sur la montagne de Rudnik pendant la Première Guerre mondiale; paysans devant l'auberge „Nikić...“

attendant l'arrivée du roi Alexandre Karađorđević. Photo prise en 1928.

Commemoration of Serbian soldiers deceased in World War I in Rudnik, peasants in front of the “Nikić...” inn awaiting King Aleksandar Karađorđević. Recorded in 1928.

Откривање споменика изгинулим српским војницима на Мачковом камену. Снимљено 1932.

Dévoilement du monument aux soldats serbes morts lors de la bataille de Mačkov kamen. Photo prise en 1932.

The unveiling of the monument to Serbian soldiers in Mačkov kamen. Recorded in 1932.

Откривање споменика „Победник“ на платоу Горњег града Београдске тврђаве, споменик са скелама на дан свечаног отварања.
Снимљено 1928.

Dévoilement du monument „Le Vainqueur“ sur le plateau de la Haute ville de la forteresse de Belgrade, le monument avec des échafaudages le jour du dévoilement officiel.
Photo prise en 1928.

The unveiling of the “Victor” monument at the plateau of the Belgrade Fortress’ Upper Town, monument with scaffolds on the day of the unveiling ceremony.
Recorded in 1928.

Тренутак откривања Споменика захвалности Француској, свечана трибина са једним од говорника. Снимљено 11. новембра 1930.

Moment du dévoilement du Monument de la reconnaissance à la France, tribune officielle avec un des conférenciers. Photo prise le 11 novembre 1930.

The moment of unveiling the Monument of Gratitude to France, ceremonial grandstand.
Recorded on 11 November 1930.

Откривање Споменика захвалности Француској на Калемегдану, долазак краља Александра Карађорђевића и краљице Марије. Снимљено 11. новембра 1930.

Dévoilement du Monument de la reconnaissance à la France à Kalemegdan à Belgrade; arrivée du roi Alexandre Karađorđević et de la reine Marie.
Photo prise le 11 novembre 1930.

The unveiling of Monument of Gratitude to France in Kalemegdan, the arrival of King Aleksandar Karađorđević and Queen Marija.

Долазак страних представника, изасланика и групе домаћих политичара на Калемегдану. Снимљено 11. новембра 1930.

Arrivée des envoyés étrangers, députés et groupes de politiciens locaux à Kalemegdan. Photo prise le 11 novembre 1930.

The arrival of foreign representatives, diplomats and a group of local politicians at Kalemegdan. Recorded on 11 November 1930.

Изглед споменика у време откривања, постамент са рељефом „Ратници“ окићен цвећем.
Снимљено 11. новембра 1930.

Le monument au moment du dévoilement; le piédestal avec le relief „Les Guerriers“. Photo prise le 11 novembre 1930.

The monument appearance at the time of unveiling, pedestal with the relief “Warriors”, decorated with flowers. Recorded on 11 November 1930.

Постамент споменика са рељефом „Сорбон“ – изглед у време откривања Снимљено 11. новембра 1930.

Le monument au moment du dévoilement; le piédestal avec le relief „Les Guerriers“. Photo prise le 11 novembre 1930.

The monument pedestal with the relief “Sorbonne” – appearance at the time of unveiling. Recorded on 11 November 1930.

CIP - Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије,
Београд 77:929 Марјановић Р.(083.824)77.044(4)"1914/1918"(083.824)
94(497.11)"1914/1918"(084.12) МАРЈАНОВИЋ, Риста, 1885-1969
Ратни фото-репортер Риста Марјановић / Милојко Гордић,
Снежана Неговановић ; [превод на енглески Јована Ћирић,
превод на француски Каталина Мелић] = Photoreporter de
guerre Rista Marjanović / Miloјko Gordić, Snežana Negova-
nović ; [traduction en anglais Jovana Ćirić, traduction en français
Katarina Melić] = Wartime Photographer Rista Marjanović /
Miloјko Gordić, Snežana Negovanović; [English translation
Jovana Ćirić, French translation Katarina Melić]. Београд :
Завод за заштиту споменика културе града Београда =
Belgrade : Institut pour la protection des monuments culturels de
la ville de Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of
Belgrade, 2018 (Београд = Belgrade : BIROGRAF COMP). - 99
стр. : илустр. ; 21 x 21 см. Упоредо срп. текст и франц. и енгл.
превод. - Текст ћир. и лат. - Текст штампан тростубачно. -
Тираж 300. ISBN 978-86-89779-60-8 1. Гордић, Милојко, 1934-
[автор] 2. Неговановић, Снежана, 1975 - [автор] а) Марјановић,
Риста (1885-1969) - Фотографије - Изложбени каталоги б)
Први светски рат 1914-1918 - Албуми COBISS.SR-ID 267706124

